

Mezey Mária nagysága

Akár lehetne 106 éves, vagy ünnepelethetné holnap a 20. születésnapját, mindegy már a kora, nem kell diszkreditnek lenni vele, cinkosan mulatni dátumsaláson; színjatszásunk halhatatlanja lett, mint Kántorné, a művelt és lelkiismeretes tragika, utcát neveztek el róla önkéntes remetenősége helyszínén, Budakeszin, az erdő szélén ösztől sáros, meredek utcáskát, odavezet sorban álló sváb parasztházakhoz, ahol párbeszédbe került a csillárja tányérjában fészkelő fecskével és a Mindenhatóval. Indiszkrétan kiptykálható: Mezey Mária vasárnap lenne 85. És szíveskedjenek nem kija-vítani nevét Mezeire, amint élete vége felé egyszer csak észbe ötlött, miszerint ipszilón nélkülinek született, és csak kárminkörmű végzetasszony-szerepkoréért nemesítették plakátra és Duna-korzón adott autogramra görög i-vel a végén. Lehet, hogy Mezey Mária Mezeiként született és Mezeiként haladt a halál felé, nekem Mezey marad mindhalálomig. Mezeyként hallom cigarettáktól rekedt bűg hangját. Mezeyesen égre vetett ragasztott szempilláit látom. Mezey volt színészetében. Nemcsak a színpadtól kapott főnemsi rangot, hanem megszenvedett színészbecsülettel ypszilonosságáért. Vérért adta kócbabáknak. Könnyét kínátömlesztéssel száraz szerepeknek. Mezey meztagsa mezey-ségét. Kitagadta rosszlány-szerepeit. Megbánta élete alkonyán, hogy irodalmi vackoknak hazudott magas művészi értéket. Szégyellte, hogy ócska színpadi klisékbe beleszült estéknékné önmagát olyan elhitető erővel, hogy színpadi látványai túlélték őt magát is, és halhatatlanságot biztosítanak számára még néhány évig. (Azután? Egy lexikon-szócikk. Adalék egy filozofter szakdolgozatában.)

Régóta telefonszínon függve tartott kapcsolatot a világgal. Többórás hívásokkal megtudta mindazt, amire kíváncsi volt, és tudatta mindazt önmagáról, amennyit a nyilvánosságnak szánt. Látogatása bajos volt: egy egész napot igénybe vett a nála vizitálás. Vasárnapi ebédmeghívás kiutaztatott hozzájuk feleségemmel. Ágyban fogadott ének fordított orral. Főhivatású betegségének cimereként az ágy fejénél oxigénpalack. Minden eshetőségre. „Téged, tudod, szeretlek – mondta Ronyecznek –, de kettesben van dolgunk!” Sértés lett volna bárkitől, Mezey azonban hétköznap is remekül tudott végrendelkezni. Vasárnap kivételesen ünnepi volt. Nem az utókornak izent az újságíró-szemanúval. Kacérkodott: „Olyan vagyok, mint egy öreg cigányasszony!” – mutatta kinyúlt ősz haját. Feküdt egy vampkorát megörökítő festmény alatt a bölcs, agg, penzionált színésznő, arcán nem levetett szerepek, krémmel lemosott divatos megjelenések emléke látszott, hanem egy irodalom-, színház- és emberszeretett vallásos szolgálataiban végigküzdött élet értelmes értelmetlensége. Elettől búcsúztát is eljártotta. Közönség kellett hozzá. Néző, akinek reakcióiból kiolvashatta: szerették-e életéért odabenn a városban? „Ébéd a verandán. Vidám, pletykás beszéd. Felállt hirtelen: – Két órája nem használtam az oxigénpalackot. Régen feküdnöm kellene! – és beviharzott szobájába, hogy menten visszajöjjen pongolyában, ajtófélfának támaszkodva elhőrogi egy újabb anekdotát; slusszosította jelene-tét, tapsos végzővel vissza szobájába... Még háromszor föl tépte az ajtót. Alakított kissé neglizséjén, lebontotta vagy föl tüzte haját, ráduplázott abgangjára, és még színesebben tette be maga mö-

gött az ajtót. Újra meg újra visszajött vendégszapot szívni, régi meg új színházi történeteket hallani-mondani, részt venni a jelenetben, a vasárnapi ebédező társulat életében. Még nem befejezni. Nem abbahagyni. Újabb játékos ritornell, búcsúzkodásrepeta. Mellette állva megdőbönt: mekkoroka. Evtizedek óta ájultan tisztelő heroldjaként valamennyi szerepében láttam. Sanszonokat énekelt a Bartók-teremben, vagy necharisnyásan játszott Wilder özönvízdrámáját, székely népballadákat adott elő kútra tartó egyszerűséggel vagy hosszú szópókából cigarettázó démonszerpeinek egyikében ironikusan vérforralt: mindegyikben sudár asszonytigris, nyúlánk vadnő, királyi teremtes.

Papucs is magasított. Koturnuson áll, hogy magasabbnak lássék. Az előbb még magas is volt, mint évtizedek óta színpadon és vízen, civilben és öltözében, a New York kávéházban vagy abban a gangról nyíló alberletben, amit kivett neki a Katona József Színház, hogy egyedül öltözhesen Warrenként, amit azután kétszer játszott csupán. Fejedelmi termete szempillantásra szünetelt. Kilátszotak természetadta méretei. Ellenkezőjét elhithető erővel, boszorkányi tudással, varázshatalommal – hipp-hopp, az legyen, aki akarok! – tartósan nyomatékosította közönségében. Nem a betegség leplezte le. Kifáradt az ebédeléstől. Szemvillanásig kikapcsolta belső elektromosságát, azt a fél évszázadon túli diszkivilágítást, amit emberi hő táplált, saját színészi költészetének heve.

Nem szeretném, ha félreértenének csak azért, mert egyetlenegyszer kicsinynek láttam Mezey Máriát: ő nagyon nagy volt.

M. G. P.

Az Édes Anna című filmben

Tokaj-Hegyalja nyolc százaléka idegen – főként francia, kicsinyt spanyol és angol – kézbe került.

Ajve. Vagy nem.

Ezt a kérdést eldöntendő invitált vagy negyven belhoni újságíró a múlt hét végén a hét, külhoni érdekltségű társaság a terepre.

Hogy, hogy nem, magam is a meghívottak közé keveredtem.

Péntek este a Tokaj központjában és a Hétszözlő Rt. tulajdonában lévő Rákóczi-pincében részestül bemelegítő vacsorában a társaság.

Itt, a hatalmas boltívek alatt véletlenül egy elegáns, kalapos, öltönyös, sétapálcás, kezében vagy keze ügyében mindig hatalmas kezításkát tartó úr mellé kerültem, aki érdeklődésemre, melyik lapnak vedel majd, elmondta, hogy ő nincsen semmiféle lapnál, egyáltalán nincs is sehol, nem is volt soha, nem is újságíró, ő egy egyszerű, egyetlen példányban létező gasztrológus, dr. Klauzáltery Krizosztom.

Ini sem szokása, nemcsak állása, hanem családja, lakása sincsen, pontos menetrend szerint járja az országot sajtófogadásról sajtófogadásra már évek, évtizedek óta, munkaszüneti napokon pedig az anyjánál húzza meg magát a Lilium utcában.

De mindezt csak hosszas kérdegetés után tudtam belőle kiszedni, a doktor ugyanis alig volt hajlandó másról eszmét cserélni, mint a borról.

Szorongatta, melengette, forgatta, szorgogatta kezében a furmintal félígel teli öblös poharat, amit a libamáj után folszolgált süllohöz mellékeltek házigazdáink, és mély, halk, de erős hangján így beszélt:

– Igen, ez az... ez a furmint... Tudja, milyen, ez a furmint... Olyan, mint a tél... De nem valami kegyetlen, reménytelen, veszedelmes, hószakadásos tél, hanem barátságos, reménytelen, szilaj, vidám, sőt diadalmas az a tél, ami ebben a furmintban benne van... Tudja, kedves uram, milyen ez a furmint? Hasonlatos Csajkovszkij első szimfóniájához. Teli van erővel, fanyar dühvel, férfiasággal, rohanás-

Franciatokaji bortúra

sal, szaguldással, végtelen szánrobo-gással a behavazott orosz sztyeppen... Ez a nekiiramodás bora, uram..."

Másnap reggel kilenckor indultunk a sárospataki Bodrog Szállóból.

Első utunk a Disznókó Rt.-be vitt.

Ezen – most mintegy hetvenhektáros – birtok központját, a Sárga Borházat, mindenki ismeri, aki a Tokaj-Ujhely úton valaha is végighajtatott.

Itt francia úr, Bernard Desmartis vezérgazgatott el minket is.

(Közbevetem, hogy Tokaj-Hegyalja lankáit pár éve francia szó veri föl. Legalább nyolcvan francia él a tájon, és a honos mesterek egy része is jól bírja a borászok gyönyörű világnyelvét.

Általában: csuda nép ez a borász. Itt él a kopár keleti végeken, egy-két diplomával, és látástól, vakulástól iszik franciául. Közben levéltárakba bújik, parasztnéppel veszekszik, üzletel, utazik, tanfolyamra jár.)

Egy, a friss telepítésű ültetvény közepén ott maradt, csak jövő évig, az új épületek elkészültéig szolgáló hangár megtekintése után – itt erjedő újbort kaptunk – becsődültünk a XVIII. században épült, szépen rendbe hozott prészházba – általában: ahova a franciaság betette a lábát, ott rendbehozás tűnik fel és betonút –, és helyet foglaltunk az U alakú asztalnál.

En – hogy, hogy nem – újra csak a doktor mellé kerültem.

Mindönk előtt volt négy csillogó pohár.

Ezt egyikünk sem vélte rossz jelnek.

Az elsőbe kedves vendéglátóink – soha, sehol sem mozgott személyzet, mindenütt a főnök, munkatárs, maga a vincellérség töltött a szivornyánepnek – tavalyi disznókói furmintot eresztettek.

Miközben ezt próbálgattuk, tuda-

másunkra jutott, hogy a csaknem hetvenhektáros területet 1992-ben vásárolta ki a kombinátgólitból a Jean-Michel Cazes tulajdonában lévő francia AXA Millésimes cég, amely számos szőlővel – úgy mondják: chateau-val – bír Bordeaux környékén és Portugáliában.

Aztán a második fogással, az 1988-as ötputtonyos aszúval való barátkozás közben Bernard Desmartis, a Disznókó tulajdonosa elmondta, hogy bizony egy ilyen vásárlás igencsak „dur”, kemény kaland: hogy mást nem mondjon, hat hektár kétszer vetést meg velük az élelmes magyarok, tizenkét kifizetett hektár pedig elszállt hirtelen, mert kőbányát nyitottak gyorsan ott, rájuk sóztak 23 ezer hektó régi bort is, aminek egy része úgynevezett másolás, ami inni jó, de eladni még ember nem tudott belőle.

Az ötputtonyos tavalyi aszú mellé megtudhattuk, hogy a franciák – csak ez az egy cég – majd’ egymilliárd forintot hozott Tokajra: nem csupán területet, pincét, kastélyt vett, de újratelepítettek – a többiekhez hasonló, a kombinát által a sík vidékre lököt szőlőket „visszahúzták” a hegyoldalakra –, berendezéseket, traktorokat, borászati felszerelést hoztak, és látványos építkezésekbe kezdtek a birtokon.

A hatputtonyos aszúhoz az emberi tényezőről esett szó: ezek a vállonok ugyanis rákényszerítették a derék hegylajaiakat a teljesítményberre. Majdnem sztrájk lett belőle, de végül a tavalyi munkálatok során az addigi napi 110 helyett 400 tőke lett megmészve, a havi átlagból viszont 21 ezer forintról 45 ezerre mozdult.

A disznókóvesektől a tokaji Hétszözlőbe vitt utunk.

Ez az előbbi mellett talán a borvidék legjobb, legnevezetesebb területe,

amelyet birtokolt egyebek között a Garai-család, a bibliás Károli Gáspár, Bethlen Gábor, a Rákóczi-familia és több mint kétszáz éven át a mindenkori császár, és – ha volt – király. Nyilván az ősök előtti főhajts gyanánt is, a területen, ahol mindig a legjobb borok teremtek – a kombinát 1974-ben majdnem az utolsó tőkét kiirtotta a szőlőt. Viszont ideálmódtak egy igen attraktív személtelpelet.

A franciák itt is újratelepítették a szőlőt, felhúzták a táblát a hegyoldalba, vettek további területeket is, pincéket, borozót és persze kastélyt, mert az kell, jövőre rendben lesz az is.

Itt is megtekintettük az üzemerzst, és itt is kóstoltunk kicsinyt tavalyi, friss aszút.

– Higgye el nekem, uram – szolt az én kedves doktorom –, higgye el, hogy ez a jövő aszúja. Ez a XXI. század aszúja. A megmenekült, felszabadult, megvilágosult és megváltozott Ember Aszúja. De ha az ember nem menekülhet, ha elpusztul és el is kárhozik, ezt az aszút az Isten akkor is issza majd. Mert ez az aszú maga a csoda. Nem a megszokott, nehéz, negédes, mézesmázos nedv, nem, ez a friss, tavaszi, zsenge zsongás, pikáns, pezsdítő, akár a szeszélyes, de szilaj májusi szél.

Aztán visszabusozás jött Patakra, ahol egy kis ebéddel lekisértük az ötféle bort.

Nem volt szieszta, kellett menni tovább.

A megverpajzosokhoz jelesül.

Ez a közös menedzsmenttel működő két cég – a Pajzos Rt. és a Megyer Rt. – Patakon székelt.

Nekik is van már sok mindenük, szőlőjük, pincéjük, palackozójuk, továbbá zúzóbogozójuk, cefreszivattyújuk és zslugorkapszulájuk, ezen utóbbi három élesen megmaradt emlékezetemben.

Pincéjük a vár alatt van, szintén Rákóczi használta egykor.

– Igen, igen... – bólogatott a nemespenésszel lepelt bolthajtás alatt tudós barátom, amikor a harmadik stációként felszolgált 88-as, ötputtonyos Pajzos aszúval telt poharát a gyertyaláng elé emelte. – Igen... Ez a nyárvege bora. Még nincsen szüret, de már megvolt az aratás, megvolt a szilvalekvárnak főzése is, szakajtóba került a dió, a mandula... Bűg ez a bor, hallja, barátom, bűg, mint valami érett, meleg, barna asszony...

Már alkonyodott erősen, mikor Tolcsvára értünk.

Itt a spanyol kézen lévő Oresmus Kft. még az Árpádok korában kivájt kilométeres pincéjébe buktunk alá. A helyzet itt is hasonló: birtok, pince, berendezés, kastély, piac és pénz.

És odalenn persze négy pohár.

A harmadikba került az az aszú.

72-es, hatputtonyos, Oresmus.

Az 1972-es a század legjobb aszúja éve volt. Csak az 1811-eshez hasonlítható, de ahhoz már nem tudja hasonlítani senki sem.

– Tudja, kedves uram mi van ebben az aszúban...? Figyelje meg, tapintsa meg, lélegezze be mélyen illatát... Aztán maradjon csendben, hallgasson, fojtsa vissza lélegzetét is... hallgasson, hallgasson a borra... Hallja? – suttogott –, hallja, mit suhog mélyéből ez a bor...? Igen, igen... ez az elmúlás aszúja. Nem a fiatalság édes pohara, nem a lázadás pezsdítő bora, nem a munkás férfi erős, fanyar itala, nem is az érett asszonyok édes nektárja, nem: ez az elmúlás bora, barátom.

Ha már Csajkovszkij került szóba délelőtt: ha az a furmint az első szimfónia rohanása volt, akkor a hatodik zárótételnek csodálatos búcsúszása ez.

Aki ebből az aszúból kortyol, szétárad abban – akár az aszaltszilva, mandula, a húsos dió ize – a bánat.

Ebben a borban nincsen már szorgos munkálkodás, kapaszkodó akarás, konok keresés, fogak szorítása. Bölcs belenyugvás van ebben a borban csupán: suhogja, bűgja, dobogja ez az aszú, hogy meg kell halni, meg kell halni, meg kell halni... De az is benne van, kóstolja csak meg – konytintott poharába a doktor –, hogy bárhelyünket meg nem leltük soha, célunkat el nem értük, boldogságunkra nem találtunk, rendet nem tudtunk rakni se magunkban, sem körül, hogy bár hiába minden, és minden hiába, mégis, mégis... mégiscsak...

Ránéztem dr. Klauzáltery Krizosztom arcára és láttam a pislákoló gyertyafényben, hogy az a kis rózsaszínű párkány, ami a szeme golyója és a szempillája között van, lassan fényesedni kezd – nedvesen csilliant meg romantikus violakék irlise alatt az a kis áradás, amely a fegyelmzett férfinál az utolsó pillanatban tud megállni, pont a kicsordulás előtt.

Negyedóra múlva, Bodrogkeresztúron, a pincekapuban, amikor már a többiek indultak lefele, váratlanul megragadta karomat.

– Ne haragudjon, kedves uram, de megszemjühöztem egy kicsinyt, reggel kilenc óta semmit sem ittam.

Ez igaz volt. Dr. Klauzáltery Krizosztom ugyanis minden szájba vett borkortyot az akkurátus öblítés után szigorúan visszaköppött az erre a célra mindig, minden helyszínen rendelkezésre álló cserép- vagy üvegcsuporba.

– Gyere, dobjunk le egy pofa sört – és már be is rántott a szomszédos csapszékbe, ahol egy pillanattal tünnt el hóféhér galéria mögött egy korsó habos borsodi.

– Böff – rőffent kedélyesen –, ez jól esett, pupák!

